

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหนึ่งที่มีวิวัฒนาการควบคู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย บทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองประเทศเปรียบเหมือนบิดาปกครองบุตร ประเทศชาติเปรียบเหมือนครอบครัวใหญ่ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนราษฎรก็เปรียบเหมือนบุตรในครอบครัว ด้วยลักษณะเฉพาะของสุโขทัยกล่าวคือเป็นรัฐเล็กและมีประชากรไม่มาก ประกอบกับอาศัยคุณสมบัติบางประการของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองประเทศ ทำให้สามารถปกครองแบบครอบครัวได้ คุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของผู้ปกครอง คือ การใช้หลักธรรมเป็นหลักในการปกครอง หรือการเป็นผู้ปกครองแบบ "ธรรมราชา" หลักธรรมที่ใช้ในการปกครองนี้ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนานิกายหินยาน ซึ่งมีหลักว่า "ผู้ปกครองต้องปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ และรู้แจ้งในธรรม จนสามารถสั่งสอนประชาชนได้" (วิทยา สุจริตชนารักษ์, รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา)

หลักธรรมที่พระมหากษัตริย์ใช้เป็นอุดมคติในการปกครองนี้ ประกอบด้วย 1) ทศพิธราชธรรม 2) เบญจศีล 3) อุโบสถศีล และ 4) หลักแห่งความยุติธรรม 4 ประการ การที่พระมหากษัตริย์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ ทำให้ทรงเป็น "พระมหากษัตริย์แห่งความถูกต้อง" (the king of righteousness) นอกจากนั้นพระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัยยังมีลักษณะเป็น "พ่อขุน" อีกด้วย กล่าวคือ

เป็นผู้นำในสนามรบ ปกป้องรักษาประเทศชาติและประชาชนให้พ้นจากศัตรู และเป็นผู้ปกครองที่มีเมตตากรุณาต่อราษฎร ในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2531)

ในสมัยอยุธยาเมื่อมีการขยายตัวของอาณาจักรมากขึ้น ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงไป โดยได้รับแนวคิด "เทวราชา" มาจากเขมร ไทยรับแนวคิดนี้เข้ามาตั้งแต่ช่วงสุโขทัยตอนปลาย อิทธิพลของแนวคิดนี้ทำให้พระมหากษัตริย์มีความเด็ดขาด มีการเน้นสถานะพิเศษของพระมหากษัตริย์ ซึ่งแสดงออกโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การมีพระราชพิธี การใช้ราชาศัพท์ ดังที่ ควอริช เวลล์ (2527) ได้กล่าวว่า

พระมหากษัตริย์ ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดมาก พระองค์แต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น ที่จะปฏิบัติต่อราษฎรในฐานะลูกหรือฐานะทาสก็ได้ พระราชอำนาจเด็ดขาดของเจ้าชีวิตของไทย มีมากเป็นล้นพ้น และมีความแตกต่างกับดินแดนอื่นๆ นอกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก จนยากที่ชาวยุโรปในศตวรรษที่ 20 จะเข้าใจได้ พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดเหนือทุกชีวิต ไม่ว่าจะป็นเจ้าชั้นสูงหรือทาสก็ตาม

แต่เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมพุทธ ทำให้การนำลัทธิเทวราชา มาปฏิบัติได้ มีการผสมผสานแนวคิดเทวราชกับธรรมราชาตามอิทธิพลของลัทธิพุทธศาสนา คือ "พระมหากษัตริย์ไม่ได้เป็นอวตารของอมตเทพ แต่เป็นสมมุติเทพ ซึ่งผลบุญจากการสั่งสมคุณงามความดีแต่ชาติก่อน มีส่วนอุดหนุนให้เป็นพระมหากษัตริย์ และถึงแม้จะมีพระราชอำนาจล้นพ้น ก็ยังคงกลัวบุญบาปอยู่เช่นกัน" (จรรุญ สุขภาพ และ รุ่งพงษ์ ชัยนาม, 2527)

การผสมผสานแนวคิดเทวราชาภิเษกกับธรรมเนียมราชา ทำให้พระมหากษัตริย์มีหลักธรรมในการปกครอง ซึ่งควอริช เวลล์ (2527) กล่าวว่า "หลักเมตตาธรรมของพุทธศาสนาเป็นมาตรการทางศีลธรรม ที่ควบคุมพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ มิให้ทรงละเลยทศพิธราชธรรมของอินเดียโบราณเสียทั้งหมด" ทำให้ความศักดิ์ของพระมหากษัตริย์ ไม่ใช่ความศักดิ์สิทธิ์เพื่อความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์ แต่เป็นความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามภาระหน้าที่ ของพระมหากษัตริย์ และภาระหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีต่อประเทศชาติและประชาชน ก็คือทำให้ความคุ้มครองแก่ชาติและประชาชนให้มีความปลอดภัย นำไปสู่ความสมบูรณ์ และความสงบสุขของประเทศชาติและประชาชน (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2531)

ส่วนพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ทรงรับแนวคิดต่อเนื่องมาจากสมัยอยุธยา คือ แนวคิดเทวราชาผสมกับธรรมเนียมราชา และในด้านหลักธรรมทางการปกครอง พระมหากษัตริย์รัตนโกสินทร์ทรงรับแนวคิดมาจากสมัยสุโขทัย คือ ทรงยึดหลัก "คัมภีร์พระธรรมศาสตร์" เป็นหลักในการปกครอง อันประกอบด้วย 1) ทศพิธราชธรรม 2) เบนุจศีล 3) อุโบสถศีล 4) หลักแห่งความยุติธรรม เช่นเดียวกับในสมัยสุโขทัย และนอกจากนั้นพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ยังทรงยึดหลักธรรมอื่น ๆ ในการปกครองอีกด้วย ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ จักรวรรดิวัตร 12 , สังคหวัตถุ 4 และ พละ 5 เป็นต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถาบันพระมหากษัตริย์โดยตรง กล่าวคือฐานะของพระมหากษัตริย์ ซึ่งแต่เดิมทรงเป็น "รัฐาธิปัตย์" (sovereign) นั้นได้หมดไป ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchy) แทน ซึ่งอาจสรุปสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาได้ดังนี้

1. สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของชาติ และ ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย
2. สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือการเมือง
3. สถาบันพระมหากษัตริย์ ทรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดหรือฟ้องร้องในทางใด ๆ มิได้
4. ให้รัฐสภา มีหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบผู้สืบต่อราชสันตติวงศ์ เป็นพระมหากษัตริย์ (จรรยา สุภาพ และ รุ่งพงษ์ ชัยนาม, 2527) และนอกจากนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์ยังทรงเป็นที่มาแห่งเกียรติศักดิ์ และทรงเป็นศูนย์รวมแห่งความเป็นชาติและความสามัคคีของคนในชาติอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 แล้วบทบาทและสถานะของพระมหากษัตริย์ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่พระมหากษัตริย์ยังทรงมีบทบาทในด้านอื่นที่สำคัญ คือยังคงเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นชาติและเป็นประมุขของประเทศ ดังจะเห็นได้จากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานสัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าววิทยสาร Leaders เกี่ยวกับบทบาทของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยไว้ตอนหนึ่งว่า

บทบาทพื้นฐานของกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ ก็คือ การเป็นประมุขของรัฐ เป็นสัญลักษณ์ของชาติ ไม่ว่าจะม้อ่านาจอหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นก่อนอื่นกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ และหากกษัตริย์ดำเนินตามบทบาทนี้ได้สำเร็จ ก็จะเป็นสัญลักษณ์ที่มีชีวิตของประเทศนั้น กษัตริย์ต้องเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับประเทศ แต่ขณะเดียวกัน ก็ต้องรักษาวิญญานของประเทศไว้ด้วย เปรียบเหมือนเป็นตัวแกนของเรืออ่าว หรือวิญญานของประเทศ ทั้งนี้หมายความว่า ประชาชนซึ่งรวมตัวกันเป็นประเทศ ย่อมมีลักษณะต่าง ๆ กันไป แต่ลักษณะร่วมของประชาชนนั้นต้องมีอยู่ในตัวกษัตริย์ (จรรยา สุภาพ และ รุ่งพงษ์ ชัยนาม, 2527)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่ดำรงอยู่ในชนชั้นปกครองของสังคมไทยมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่ประเทศไทยเป็นอาณาจักรอิสระในสมัยสุโขทัย เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ตลอดระยะเวลากว่า 700 ปีที่สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่คู่กับสังคมไทยนี้ เป็นที่แน่นอนว่าสถาบันพระมหากษัตริย์จะต้องมีการปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ ในบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงบางอย่างจะต้องเกิดขึ้นในสถาบันพระมหากษัตริย์ ในขณะที่เดียวกันยังคงมีความต่อเนื่อง และความคงอยู่ของลักษณะบางอย่างเกิดขึ้นด้วย อะไรคือความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง ที่เกิดขึ้นในสถาบันพระมหากษัตริย์ คือสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาโดยผ่านทางพระราชพิธี และต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์และพระราชพิธีนั้น มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเมืองการปกครองอย่างไร

นอกจากนั้นการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่ปรากฏในพระราชพิธีครั้งนี้ มิได้ศึกษาเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่ยังรวมถึง "พระราชวงศ์" ด้วย อันได้แก่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ และรวมถึงผู้แทนพระองค์ที่ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯให้เป็นประธานในพระราชพิธีต่าง ๆ ด้วย

สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้พระราชพิธีเป็นตัวแปรในการศึกษานี้เนื่องจาก

ประการแรก

พระราชพิธี คือ "พิธีการที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามกำหนดที่เป็นแบบแผนราชประเพณีสืบมาแต่โบราณ หรือการพระราชพิธีที่ทรงพระราชดำริมีพระประสงค์ให้จัดทำขึ้น" (กรมศิลปากร, 2525) จะเห็น

ได้ว่าพระราชพิธีเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยตรง ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของสถาบันพระมหากษัตริย์ และนอกจากนั้นพระราชพิธียังเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่ง ที่ใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอด ความคิด ความเชื่อ และ คุณค่า (value) บางอย่างสู่ประชาชน

ประการที่สอง

นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา บทบาททางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์ถูกจำกัดลง พระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือการเมือง พระมหากษัตริย์ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองการปกครองโดยตรงได้ แต่ในบางครั้ง เราจะเห็นพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชดำริทางการเมืองการปกครองทางอ้อม โดยผ่านพระราชดำรัส และ พระบรมราชโองการในพระราชพิธีต่าง ๆ ดังนั้นพระราชพิธีจึงเป็นโอกาสหนึ่งที่พระมหากษัตริย์สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบ้านเมืองได้

ประการที่สาม

การศึกษาคำกล่าวต่าง ๆ ในพระราชพิธี เช่น พระราชดำรัส พระบรมราชโองการ คำกราบบังคมทูล และพระธรรมเทศนา นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากคำกล่าวเหล่านี้เป็นการใช้สัญลักษณ์ทาง "ภาษา" เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ที่แฝงความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และความต้องการบางอย่างไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจทำให้ผู้รับสารคล้อยตามความคิดเหล่านั้นได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อแสดงให้เห็นว่าในเนื้อหาของพระราชพิธีที่มีอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 9 มีแนวความคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับราษฎร
 - 1.2 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านการป้องกันประเทศ
 - 1.3 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านศาสนา
 - 1.4 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านการพัฒนาประเทศ
2. เพื่อให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง ในพระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ 9
3. เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของพระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ 9

สมมุติฐานการศึกษา

1. ในเนื้อหาและการประกอบพิธีกรรม ของพระราชพิธีที่มีอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 9 มีแนวความคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ปรากฏอยู่ในประเด็นต่างๆ ดังนี้
 - 1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับราษฎร
 - 1.2 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านการป้องกันประเทศ
 - 1.3 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านศาสนา
 - 1.4 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านการพัฒนาประเทศ

2. ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในพระราชพิธี และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงในสถาบันพระมหากษัตริย์เกิดขึ้นภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

สัญลักษณ์ , สัญลักษณ์ทางการเมือง

สัญลักษณ์ (symbol) คือ เครื่องหมายหรือลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นตัวแทน (representation) ของสิ่งต่าง ๆ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ในการกระทำระหว่างกันทางสังคม จะต้องมีการใช้สัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสื่อความหมายระหว่างกัน ซึ่งมนุษย์เป็นผู้ให้ความหมายแก่สัญลักษณ์นั้น เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

การกระทำระหว่างกันทางสังคม จึงเรียกว่าเป็นการกระทำระหว่างกันทางสัญลักษณ์ (symbolic interaction) ซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ เป็นการถ่ายทอดความคิดกันด้วย ลักษณะดังกล่าวจะปรากฏเฉพาะในมนุษย์เท่านั้น ส่วนสัตว์อื่น ๆ จะมีการกระทำระหว่างกันทางพฤติกรรม (behavioral interaction) เท่านั้น ดังนั้น มนุษย์จึงได้ชื่อว่า เป็นสัตว์สัญลักษณ์ (symbolizing animal)

การใช้สัญลักษณ์ที่ดี จะมีส่วนโน้มน้าว (persuasion) และปลุกเร้า (evoke) อารมณ์ และจิตใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือกลุ่มเป้าหมาย (target group) หรือผู้ดู (audience) ให้รู้สึกถึงความสำคัญ และความน่าเชื่อถือของสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นตัวแทนนั้น

การใช้สัญลักษณ์ เป็นสิ่งจำเป็นในสังคมมนุษย์ มนุษย์ใช้สัญลักษณ์ในด้านต่าง ๆ ของการดำเนินชีวิต สัญลักษณ์ใช้แทนได้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ในทางการเมืองก็มีการใช้สัญลักษณ์เช่นเดียวกัน เรียกว่าเป็น "สัญลักษณ์ทางการเมือง" (political symbol)

ในทางการเมือง สัญลักษณ์จะทำหน้าที่เป็น "สื่อ" หรือเครื่องมือในการสื่อความคิด ความเชื่อ หรือความหมายโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณค่าต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารได้รับรู้และเข้าใจ ซึ่งอาจทำให้เกิดการยอมรับ และคล้อยตามความคิดเหล่านั้น (มานิตย์ นवलละอ, 2533)

การใช้สัญลักษณ์ เป็นเรื่องทีละเอียดย่อย เพราะเกี่ยวข้องกับจิตใจ อารมณ์ และความเชื่อของคน ซึ่งผู้รับสารต้องอาศัยการตีความ หรือ แปลความหมาย (interpretation) ของการใช้สัญลักษณ์นั้นจึงจะทำให้เกิดความเข้าใจได้ ดังนั้น การใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองจึงต้องใช้อย่างมีศิลปะ ดังที่มานิตย์ นवलละอ (2533) กล่าวไว้ว่า

ผู้นำที่ฉลาดและมีศิลปะในการปกครอง ย่อมมีวิธีการที่จะนำเอาสิ่งที่
เป็นพื้นฐานของสังคมมาประยุกต์ใช้ โดยกำหนดเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อ
ความคิด ความเชื่อ ถ่ายทอดอารมณ์ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ
ผ่านสัญลักษณ์ไปยังผู้ผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง เพื่อสร้างและรักษาความชอบ
ธรรมในการปกครองให้คงอยู่ได้

บทบาทหน้าที่ ที่สำคัญของสัญลักษณ์ คือ

1. สัญลักษณ์จะเป็นสื่อหรือเป็นเครื่องมือ(device) ที่ให้ความหมายแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง
2. สัญลักษณ์จะเป็นสื่อในการถ่ายทอด ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ประสพการณ์ โดยผ่านสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปยังกลุ่มเป้าหมายหรือบุคคลที่ต้องการ

3. สัญลักษณ์จะปลุกเร้า (evoke) และโน้มน้าว (persuasion) อารมณ์ (emotion) ความรู้สึก และ ความประทับใจ (impression) ต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นการสร้างรูปแบบของแนวคิดทางการเมือง ความรู้สึกทางการเมือง และ ภาพพจน์ของผู้นำ ตลอดจนทำให้ประชาชนมีการกระทำทางการเมืองตามที่ผู้ใช้สัญลักษณ์ต้องการได้
- (มานิตย์ นवलละออ, 2533)

สัญลักษณ์ทางการเมือง นอกจากจะมีบทบาทหน้าที่ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาระบบการเมืองอีกด้วย กล่าวคือ สัญลักษณ์ทางการเมืองเป็นเครื่องช่วยสนับสนุนความชอบธรรมของผู้ปกครอง และตัวระบบการเมือง โดยการที่ผู้ปกครองหรือผู้นำสามารถสร้าง ความคิด ความเชื่อ คุณค่า (value) ต่าง ๆ ให้ประชาชนโดยผ่านการใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อ และจะทำให้ประชาชนยอมรับความคิด ความเชื่อและคุณค่าเหล่านั้น ซึ่งจะมีผลให้ประชาชนสนับสนุนช่วยเหลือการกระทำของผู้ปกครอง และเป็นพลังสนับสนุนที่สำคัญที่จะรักษาเสถียรภาพของระบบการเมืองและตัวผู้ปกครองด้วย

กล่าวโดยสรุป บทบาทหน้าที่ของสัญลักษณ์ทางการเมืองมี 4 ประการ คือ

1. สัญลักษณ์จะทำหน้าที่เป็นตัวแทน (representation) หรือการให้ความหมายถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยที่คนทั่วไปเข้าใจความหมายนั้นร่วมกัน และเข้าใจตรงกัน
2. สัญลักษณ์จะทำหน้าที่ถ่ายทอด อารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ การรับรู้ ความคิดเห็นทัศนคติ และประสบการณ์ ของบุคคลใด บุคคลหนึ่ง หรือผู้ปกครองไปยังกลุ่มประชาชน

3. สัญลักษณ์จะทำหน้าที่สร้าง อารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ การรับรู้ ความคิดเห็น ทศนคติ และประสบการณ์ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมทางการเมือง เพื่อหาความสนับสนุนจากประชาชน และสร้าง ความชอบธรรมในการปกครองของผู้ปกครอง
4. สัญลักษณ์จะทำหน้าที่ปลุกเร้า (evoke) อารมณ์และความประทับใจของกลุ่มเป้าหมาย ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว (social harmony) ภายในระบบการเมือง และการสร้างความพอใจ (satisfaction) ร่วมกันในการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ๆ
(มานิตย์ นवलละอ, 2533)

ขอบข่ายในการศึกษา

1. ขอบข่ายของสาระที่ศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้มุ่งที่จะอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์, ความเปลี่ยนแปลง และความต่อเนื่องในพระราชพิธี โดยศึกษาผ่านเนื้อหาของพระราชพิธี การประกอบพิธี พระราชดำรัส พระบรมราชาโชวาท คำกราบบังคมทูล และพระธรรมเทศนา ที่ปรากฏในพระราชพิธีต่าง ๆ

2. ขอบข่ายของตัวแปรที่ศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้ จะศึกษาพระราชพิธีที่มีอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 9 โดยจะศึกษาตั้งแต่วันที่ 5 พฤษภาคม 2493 ซึ่งเป็นวันที่มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จนถึงวันที่ 2 กรกฎาคม 2531 ซึ่งเป็นวันที่มีพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก และจะศึกษาทั้งพระราชพิธีประจำปี และพระราชพิธีที่มีขึ้นเนื่องในโอกาสพิเศษต่าง ๆ

ตัวแปรในการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับราษฎร
 - 1.2 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านการป้องกันประเทศ
 - 1.3 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านศาสนา
 - 1.4 บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านการพัฒนาประเทศ
2. ความเปลี่ยนแปลงในพระราชพิธี
3. ความต่อเนื่องในพระราชพิธี

การนิยามตัวแปร

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับราษฎร หมายถึง การที่สถาบันพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองราษฎรให้พ้นภัย และนำราษฎรไปสู่ความอุดมสมบูรณ์ การที่ราษฎรมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และการที่ราษฎรตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของสถาบันพระมหากษัตริย์
2. บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในด้านการป้องกันประเทศ หมายถึง บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในการทำให้เกิดความสงบสุขของบ้านเมือง บทบาทในการนำประเทศให้พ้นภัย และบทบาทในการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองการปกครอง ซึ่งบทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์นี้ ต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

3. บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านศาสนาหมายถึงบทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการเป็นอัครศาสนูปถัมภก คือ สถาบันพระมหากษัตริย์จะให้การสนับสนุน และเกื้อกูลศาสนาทุกศาสนา ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

4. บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านการพัฒนาประเทศ หมายถึง บทบาทหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการนำประเทศไปสู่ความอุดมสมบูรณ์

5. ความเปลี่ยนแปลงในพระราชพิธี หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหา และ/หรือการประกอบพิธี

6. ความต่อเนื่องในพระราชพิธี หมายถึงความต่อเนื่องของเนื้อหา และ/หรือ การประกอบพิธี

วิธีการศึกษา

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (documentary research) โดยจะศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำราวิชาการ วารสาร บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีที่มีอยู่ในปัจจุบันเท่าที่จะสามารถค้นคว้าได้ และจะใช้วิธีการศึกษาแบบวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) คือ การวิเคราะห์จากเนื้อหาของข้อมูลเอกสารโดยที่

- unit of analysis คือ พระราชพิธีที่มีอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 9

- object unit of analysis คือ เนื้อหาของพระราชพิธี การประกอบพิธี รวมถึงพระราชดำรัส พระบรมราชโองการ คำกราบบังคมทูล และพระธรรมเทศนา ที่ปรากฏในพระราชพิธีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 9

- subject unit of analysis คือ แนวความคิดที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ความเปลี่ยนแปลง และความต่อเนื่องในพระราชพิธี

2. การสัมภาษณ์ (interview) การศึกษานี้จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ข้าราชการในสำนักพระราชวัง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องและมีความรู้ในด้านพระราชพิธี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การศึกษานี้จะได้ข้อสรุปทั่วไป (generalization) ของพระราชพิธี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อไปในการใช้เสริมการอธิบาย บทบาททางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือกระบวนการกล่อมเกล่า กระบวนการเรียนรู้ การสื่อสารทางการเมืองของไทย ให้มีความชัดเจนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อันจะทำให้การศึกษการเมืองไทยในระดับ macro มี internal validity มากยิ่งขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ของไทยขึ้นหนึ่ง

2. จะสามารถนำ logic ของข้อสรุปทั่วไป (generalization) ของพระราชพิธีนี้ ไปอธิบายการกระทำทางการเมืองอื่น ๆ ที่ใช้ logic เดียวกันได้ เช่น ผู้นำทางการเมือง พิธีกรรมทางการเมือง การสร้างสัญลักษณ์ทางการเมือง